

Тема 1. Вступ до диференційної психології.

План:

1. Предмет диференційної психології.
2. Індивідуальні відмінності в психологічних теоріях.
3. Методологічні основи диференційної психології.
4. Розподіл індивідуальних відмінностей.
5. Універсальність індивідуальних відмінностей.

Міні-лексикон: диференційна психологія, диференційна психофізіологія, порівняльна психологія, номотетичний і ідіографічний підхід, характерологія, психогностика, фізіономіка, краніоскопія, графологія, етологія, індивідуальна психологія, спеціальна психологія, нормальний розподіл, субнормальний і супернормальний розподіл, статистичний аналіз, дисперсійний аналіз, кореляційний аналіз, факторний аналіз, психогенетика, норма.

Рекомендована література: Л-1 с.5-33, 33-74; Л-2 с.3-7, 7-59; Л-4 с.13-25, 25-54; Л-5 с.5-21, 21-38.

-1-

Диференційна психологія – галузь науки, яка вивчає індивідуальні відмінності психіки індивідів і груп людей, а також природу, джерела і наслідки цих відмінностей. Це наука про закономірності психічного варіювання.

Індивідуальні відмінності психіки властиві не тільки людям, але і всьому тваринному світу.

У кожній людині є те, що є загальним для всіх людей, те, що ріднить її з деякими з них, і те, що властиво тільки її одній.

Завдання диференційної психології полягають в тому, щоб встановити закономірності виникнення і прояви індивідуальних відмінностей в психіці людини, розробити теоретичні основи психодіагностичних досліджень і психокорекційних програм.

Диференційна психологія вивчає:

- індивідуальні якості індивідуальності;
- наочно-змістовні якості індивідуальності;
- духовно-світоглядні якості індивідуальності;
- особливості самосвідомості;
- стильових характеристик особистості і здійснення різних видів діяльності.

У своєму розвитку диференційна психологія, як і всі наукові дисципліни, пройшла через **три етапи:**

1. Донаукове знання.
2. Природничонаукова парадигма.
3. Гуманітарна парадигма.

Термін «Диференційна психологія» ввів німецький психолог *В. Штерн* в своїй роботі «Психологія індивідуальних відмінностей», опублікованою в 1900 році.

Першими великими представниками нового наукового напрямку були А. Біне, Дж. Кеттелл, Ф. Гальтон, В. Штерн, в Росії - А.Ф. Лазурський.

Оформлення диференційної психології в окрему науку стало можливим завдяки наступним передумовам:

1. Впровадження в психологію експериментального методу.
2. Використання методів статистичного аналізу.

Статистичні методи – це прийоми прикладної математики, що використовуються психологією для підвищення об'єктивності і достовірності отримуваних даних, для обробки експериментальних результатів.

Зараз виділяють *декілька напрямів використання статистичних методів в психології*:

- описова статистика;
- теорія статистичного виводу;
- теорія планування експериментів.

Зазвичай використовують наступні *прийоми статистичного аналізу*:

- дисперсійний аналіз;
- кореляційний аналіз;
- факторний аналіз.

3. Використання даних психогенетики (близнюковий метод, генетичний аналіз).

Основним споживачем диференційно-психологічних знань є психодіагностика. У зв'язку з цим дуже важливим є поняття *психологічної норми*, дуже неоднорідне за своїм змістом, на яку впливають щонайменше *чотири чинники*:

1. Норма – статистичне поняття.
2. Норми обумовлені соціальними стереотипами.
3. Норми асоціюються з психічним здоров'ям.
4. Норми визначається очікуванням, власним неузгаальненим досвідом і іншими суб'єктивними змінними.

Норми – це не стале явище, воно постійно оновлюється і змінюється. Обов'язково повинні регулярно переглядатися і стандарти психодіагностичних методик.

Метод в перекладі з грецького означає шлях, шлях пізнання. Для того, щоб отримати уявлення про індивідуальні відмінності психіки, **використовують різні способи отримання даних**:

За виглядом виділяють методи *інтроспективні* і *екстроспективні*.

За активністю дії виділяють *спостереження* і *експеримент*.

За рівнем узагальненості виділяють *нормативні* і *ідіографічні*.

За стабільністю-змінною явища розрізняють *констатуючі* і *формуючі* методи.

Методи, використовувани диференційною психологією, можна умовно розділити на декілька груп:

Загальнонаукові методи: спостереження, експеримент, моделювання.

Психогенетичні методи: генеологічний метод, метод прийомних дітей, близнюковий метод (метод контрольних близнят, метод близнюкової пари, метод контрольного близнюка, метод розлучених монозиготних близнят).

Історичні методи (методи аналізу документів): біографічний метод, щоденний метод, автобіографія, відеозапис.

Власні психологічні методи: інтроспективні методи (самоспостереження і самооцінка), психофізіологічні (апаратні) методи (методика умовно-рефлекторної зміни, методика шкірно-гальванічних реакцій, вимірювання абсолютних і диференційних порогів у звичайних і особливих умовах, вимірювання інших сенсорних функцій, електроенцефалографічний метод, методика рухових реакцій, методика дихотомічного прослуховування).

Опис спираються на дані самозвіту респондентів, а не на об'єктивно реєстровані факти. Різновидами описів є бесіда, інтерв'ю, анкетування.

Соціометрія вивчає положення (статус) людини в групі і може використовуватися в якості експертної оцінки за ознаками, що виділяються як соціометричні критерії (наприклад, по соціометричному індексу можна судити про те, наскільки людину вважають альтруїстичною, доброзичливою, відповідальною та ін. її колеги по групі).

Вікові-психологічні методи: поперечні дослідження, а потім в повторних пунктах – докладніше повздовжнє дослідження.

Аналіз продуктів діяльності (творчості) – вивчення психологічної реальності через розподіл (встановлення діяльності за її результатом. Варіанти - графологічна експертиза, графічні і інші проектні методи. У психолого-педагогічному дослідженні вони приймають форму різних видів контролю знань (твори, диктанти, контрольні роботи), які дозволяють відтворити динаміку учбової діяльності людини.

Тестування – коротке стандартизоване випробування, призначене для встановлення міжіндивідуальних, внутрішньоіндивідуальних або міжгрупових відмінностей. Використання тестів повинне відповідати вимогам Декларації про права людини і Конвенцію про права дитини.